

KÜLTÜREL DİPLOMASİDE CİNSİYET, TÜRK KADIN DİPLOMATLARIN İŞLEVLERİ

Arş. Gör. Yücel ÖZDEMİR*

ÖZ

Toplumsal ve kültürel değişmeler birçok yeni düşünceleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Batı Aydınlanma Çağı ile ortaya çıkan, ataerkil toplum içindeki kadının yeri üzerine yapılan toplumsal cinsiyet tartışmaları bunlardan biridir. Toplumsal cinsiyet kuramı, toplumun ortak belleğinin cinslere yüklediği kültürel kodları çözümlenerek, toplumun cinsiyet kültürünü sistematik olarak ele almayı amaçlamaktadır. Bununla beraber cinslerin sosyal, siyasal, kültürel yapı içindeki cinsiyet eşitsizliği durumuna da odaklanmaktadır. Toplumlar, kültür yaşamının her alanında, toplumsal cinsiyet rollerini, cinsiyet kalıp yargılarını, önyargılarını yansıtabilmektedirler. Bu açıdan, ulusların dış ilişkilerinde kullandığı kültürel diplomasi alanı, aynı zamanda onların kültürel kodlarının, cinsiyet kültür algılarının yansıdığı alanlardır. Ulusların dışişlerinde erkek cinsiyetin hâkim olmasının yanında, kültürel diplomasi de kadınının görünürlük kazandığı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan kültürel diplomasi, ulusların kültürel ifade çeşitliliğini ve zenginliğini göstermesi açısından halkbilimi ile ilişkilidir. Halkbilimi, bir ulusun kültürel belleğini ve kimliğini oluşturması münasebetiyle kültürel diplomasiye dikkate değer veri sağlayabilen bir disiplindir. Bunun yanında kadının, kültür yaşamındaki etkinliklerde başat rol oynadığını söylemek mümkündür. Kadın, kültür tarihinin her döneminde aktif kültür taşıyıcısı olarak güncelliğini korumuştur. Kültürel diplomasi alanında kadının konumu üzerine kültürel doku analizi yapıldığında şöyle bir sonuç karşılaşılmaktadır; Kadın, halkbilgisini aktaran, yaşatan, ötekiyle etkileşimde bulunduran bir aktördür. Bu açıdan kültürel diplomasi çalışmalarında kadın imgesini ve işlevlerini toplumsal cinsiyet açısından ele almak, dikkate değerdir. Makalede, Avrupa'da cinsiyet kültürü ve diplomasi odağında literatür taraması sunulacaktır. Türk kültür tarihinde kadının iç ve dışişlerdeki rolü, sözlü ve yazılı kaynaklar ile tartışılacaktır. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nda görev yapmış Türk kadın diplomatları ve diplomat eşi olarak kadının, kültürel diplomasideki yeri ve işlevleri cinsiyet kültürü bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Diplomasi, Cinsiyet Kültürü, Kadın Diplomatlar, Halkbilimi

GENDER İN CULTURAL DIPLOMACY, FUNCTIONS OF TURKİSH WOMEN DIPLOMATS

ABSTRACT

Social and cultural changes have brought many new ideas. Especially with the Western Enlightenment, the gender debate on the place of women in patriarchal society is one of them. The paradigms of this concept have been mostly developed by feminists. The concept of gender aims to systematically address the gender culture of the society by analyzing the cultural codes that the common memory of the society imposes on the genders. It also focuses on the gender inequality situation in the social, political and cultural structure of the sexes. In this context, the field of cultural diplomacy used by nations in their foreign relations also represents the areas where their cultural codes and gender cultural perceptions are reflected. In addition to the male gender being dominant in the foreign affairs of nations, cultural diplomacy is one of the areas where women gain visibility. On the other hand, cultural diplomacy is related to folklore in terms of showing the diversity and richness of cultural expression of nations. Folklore is the discipline that provides the most data to cultural diplomacy due to the creation of a nation's cultural memory and identity. It is possible to say that the characteristics of the biological

---

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Türk Halkbilimi Bölümü/Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, ozdemirhb@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-5452-2707

structure of women play a dominant role in activities in cultural life. It has maintained its current status as an active cultural carrier in every period of women's cultural history. To analyze the cultural texture of women in the field of cultural diplomacy; It presents us as an actor who conveys folk knowledge, keeps it alive and interacts with the other. In this respect, it is noteworthy to consider the image of women and their functions in terms of gender culture in cultural diplomacy studies. In the article, the situation of the women's movement, which started with the Enlightenment Age, in political and cultural diplomacy will be discussed in terms of gender culture. A literature review on the situation of women in diplomacy in international relations will be presented. The role and functions of Turkish women diplomats in cultural diplomacy will be discussed in the context of gender culture.

Keywords: Cultural Diplomacy, Gender Culture, Women Diplomats, Folklore

Giriş

Toplumsal cinsiyet kuramının ortaya çıkması ile küresel zihniyet değişimleri arasında sıkı ilişki vardır. Toplumsal cinsiyet kuramı, kendini kültürle inşa eden insanın biyolojik cinslere yüklediği kültürel davranışlarını kapsar. Bu davranışlar kültür yaşamında cinsiyet rollerinin ve kalıplarının (stereotip) oluşmasını sağlamıştır. Halk yaşamı içinde bu cinsiyet kalıp yargıları kadın ve erkeğin kamusal alan sınırlarını da belirlemiştir. Özellikle kadının içişlerde (ev içi) erkeğin dışişleri temsil etmesi bununla ilgilidir. Bunun yanısıra çağdaş kültür yaşamında kadın ve erkeğe farklı davranıldığını ve onlara istendik roller yüklendiğini görmek mümkündür. Bu süreci ülkelerin uluslararası ilişkilerinde ve diplomasi alanlarında gözlenebilmektedir. Özellikle Türkiye'nin dışişlerinde yükselen kültürel diplomasi yönetiminde, kadının aktif olması, toplumsal cinsiyet açısından bir inceleme alanı sunabilmektedir.

Uluslararası ilişkiler, ulusların tarihsel ve kültürel ilişkilerinin devamı niteliğindedir. Ulusların öteki ile olan etkileşimini anlamaya çalışmada ve siyasal, politik strateji kurmada bir yaklaşım sunmaktadır. Uluslar, içinde bulunduğu coğrafyanın ortak yazgısını paylaşırken, aynı zamanda kültürel etkileşimler alanları oluşturmaktadır. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler, karşılaştırmalı kültür ortamı ve kültürel kodlarının paylaşıldığı bir etkileşim alanı olarak değerlendirilebilir. Çağdaş uluslararası ilişkilerde gelişen (aynı zamanda yükselen) kültürel diplomasi bu açıdan dikkate değerdir. Kültürel diplomasi ile birlikte resmi politikalar dışında sivil unsurlar bu alanlarda yer bulabilmektedir. Uluslar kültür örüntülerini işlevsel hale getirebilmektedir. Uluslar hem iç hem dış işlerinde koordineli çalışarak farklı kültür sahalarında kültürel kimlik unsurlarının etkinlik kazanmasını sağlamaktadır. Halk yaşamı ve bilgisi öteki ile iletişimsel bir araç olarak kullanılmaktadır. Buradan hareketle kültürel diplomasi yönetimine yansıyan kültürel ifade çeşitliliği, kültürel bellek, ulusal güvenlik gibi anahtar kelimeler ile halkbilimi arasında ilişkiyi görmek kaçınılmazdır.

Erkek egemen alanı olarak uluslararası ilişkilere cinsiyet kültürü açısından yaklaşarak, kadın cinsinin rollerini incelemek mümkündür. Kadının kültürel ve biyolojik özelliklerini göz önünde bulundurulduğunda kadın diplomatların kültürel diplomasi alanında halkbilimsel açıdan daha aktif bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Kültürel diplomasi sürecinde kadının birçok açık ve kapalı işleve sahip olduğu görülmektedir. Kadının dilsel ve bedensel davranışları öteki kültür ile sembolik etkileşim kurmada öncü özelliklere sahip olması, ulusal çıkar, kültürel güvenlik açısından kayda değerdir.

Özellikle dışişlerde yumuşak gücün tesis edilmesinde Türk kadın diplomatların rolünün dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Nitekim çalışmada Türk kadın diplomatlardan elde edilen bulgular da bu düşüncüyü desteklemektedir.

Bu makalede, cinsiyet kültürü ve diplomasi bağlamında elde edilen literatür verisi ile Batı'da kadın diplomatların tarihsel sürecine değinilecektir. Türk kültür tarihinde kadının iç ve dış yönetimindeki yeri üzerine sözlü ve yazılı kaynaklardan elde edilen veriler ile ortaya koyulacaktır. Daha sonra T.C. Dışişleri Bakanlığında görev almış Türk kadın diplomatların yaptığı röportajlardan elde edilen bulgular, cinsiyet kültürü ve diplomasi bağlamında incelenecektir.

Avrupa'da Cinsiyet Kültürü ve Diplomasi

Yakın çağda, uluslararası ilişkilerde yaşanan kültürel değişim/dönüşümlerin yarattığı etki, ulusların cinsiyet algı değişimlerine de yansımıştır. Kadın hakları hareketlerinin yarattığı feminist dalgalar, kadınların siyasal ve kültürel cinsiyet rollerini, gündeme getirmiştir. Böylece halk yaşamında ve kamusal alanda toplumun kadın ve erkeğe yansıttığı davranış biçimleri, görünür hale gelmiştir. Konuyla ilgili Batı merkezli çalışmaların artmasıyla birlikte bireyin kamusal alandaki toplumsal cinsiyet rolleri mercek altına alınmıştır. Özellikle kültürel diplomaside kadınların (Feminen) yükselişi, biyolojik ve kültürel açıdan incelenmiştir. Bu bağlamda, kadının dış ilişkilerde ve diplomasideki tarihsel dönemlerini Avrupa merkezinde incelemek, konunun akışı için gereklidir.

Konuyla ilgili çalışmalar arasında Jennifer A. Cassidy (2017) editörlüğünde yapılmış "Cinsiyet Kültürü ve Diplomasi" (Gender of Diplomacy) dikkate değerdir. Çalışmada, Susan Rimmer'in (2017) şu verileri sunmaktadır; tarihsel süreçteki ilk kadın diplomatları belirtilmiştir. Kadınlar Barışı olarak bilinen Cambrai Antlaşması (3 Ağustos 1529) Kral Francis'in annesi ve İmparator Charles'in teyzesi arasında müzakere edilmiştir. Madame Delahaye-Vautelaye XVI. yüzyılda Venedik Büyükelçisi olarak Venedik'e atanmıştır. Marechale de Guebriant, XVII. yüzyılda ilk yıllarında Polonya'nın Fransız elçisi olmuştur. Orleans Düşesi, 1670'de kardeşiyle Dover'in gizli Anglo Fransız anlaşmasını müzakere ederken XIV. Louis'in temsilcisi olarak görev yapmıştır. XVII. yüzyılda, iki kadın, ülkesini yurt dışında temsilen rol oynamıştır. Bunlarda biri Trablus'da İngiliz elçinin dul eşi olan Bayan White'dır (1763). Eşinin ölümünden sonra elçilik görevini o üstlenmiştir. Bir diğeri yaklaşık aynı dönemlerde yaşamış olan Bayan Marguerite Wolters'dir. Eşinin ölümüne takiben Rotterdam'da İngiliz casusluk ayında görev yapmıştır. Bir başka çalışmada Silvia Z. Mitchell (2015) erken modern çağda Avrupa jeopolitiğini şekillendirmesinde evlilik diplomasi vakalarına dikkat çekmiştir ve ittifaklar kurma ve strateji geliştirme konusunda yürütülen Kraliyet evliliklerinin işlevi üzerinde durmuştur. Anlaşıldığı üzere, Yeniçağ Avrupa'sında doğrudan göreve atanmış kadın diplomatlardan söz etmek mümkün değildir.

XIX. yüzyıl Sanayi Devrimi'nin hızlı bir şekilde yapılandığı İngiltere'de özellikle Viktorya Dönemi'nde dikkate değer bir kadın yükselişinin olmadığı söylenebilir. Jerfel (2019) çalışmasında "Viktorya Dönemi'nden günümüze Britanya Dış İlişkiler Ofisi'nde kadın diplomatların kayıtlarının izini sürmek, Britanyalı kadınların diplomaside temsilci olarak ne kadar düşük bir yüzdeyle var olduğunu keşfetmemizi sağlamaktadır"

vurgusunu yapmaktadır. Jerfel (2019) çalışmanın devamında kadınların diplomatik temsilciliklerde az sayıda temsil edilmesinin altında yatan sebepleri, cinsiyetin kültürel inşasında var olan içkin faktörlerden ötürü olduğuna değinmiştir. Özellikle Viktorya Dönemi'nde İskandinav ülkelerinde kadın diplomatların İngiltere'ye göre fazla olduğuna değinmiştir.

Glenda Sluga ve Carolyn James'in (2015) editörlüğünde çıkan "Kadın, Diplomasi ve Uluslararası Siyaset" adlı çalışmada Franziska Schewie (2015, 14) Rus İmparatoru Alexander'ın kız kardeşi Büyük Düşes Maria Pavlovna, XIX. yüzyıl Avrupa'sındaki olağanüstü kadınlardan biri olduğuna değinmiştir. Aynı çalışmada Nevra Biltekin (2015), Amerika diplomat eşlerinin yurtdışında Amerikan kültürünün temsilcileri olduğunu vurgulamaktadır. Helen Mccarthy (2015) İngiltere'de kadınların dışişleri bakanlığında ilk olarak XIX. yüzyılın sonlarında büro işlerinde istihdam edildiği belirtmiştir.

Küresel kültürel değişimler ile birlikte kadın haklarında öncül gelişmeler yaşanmıştır. Kadının cinsiyete dayalı yaşadığı eşitsizliğin tartışma konusu olması, kadının erkek egemen alanlarında ifade bulmasını sağlamıştır. Nitekim erkek egemen alanı olan dış ilişkilerinde XX. yüzyılın başlarında doğrudan göreve atanan kadın diplomatlar görülmesi bununla ilgilidir. Rimmer (2017) çalışmasında, 1933 yılıyla beraber Nigragua Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kapsayan on üç ülkenin kadınları diplomatik ve konsolosluk işlerine kabul ettiğini açıklamaktadır. Buna ek olarak dış ilişkilerde hâkim olan hiyerarşi ve uygulamaların cinsiyet kültürü açısından değişime dirençli bir yapı oluşturduğuna değinmiştir (Rimmer, 2017). Konuyla ilgili Türkiye'de yapılan bir çalışmada (Rumelili ve Kürüm, 2018), Dünya'da ve Türkiye'de ilk kadın diplomatlar hakkında bilgi verilmiştir. Buna ek olarak kadın diplomatların bir bazı nedenlerden dolayı bir dizi engellemeler ile karşılaştığını belirtilmiştir. Örneğin ABD'de kadın diplomatların kariyerlerinde yükselmeleri ve dış temsilciliklere atanmaları sırtutamayacakları, dış temsilciliklerde fiziksel risklerle karşılaşacakları ve erkek diplomatlar gibi etkili bağlantılar kuramayacakları ve duygularıyla hareket edecekleri gibi gerekçelerle engellenmiştir. Ayrıca "İngiliz diplomasisinde de kadınlar Arapça gibi zor dilleri öğrenmekten alıkonulmuş, böylece Ortadoğu gibi birçok pozisyon kadınlara kapanmıştır" diye belirtmektedir (Rumelili ve Kürüm, 2018). Claudia Fritsche'nin¹ (2002) makalesinde kadın diplomatların geçmişe nazaran yüksek olduğunu; fakat bu rakamlar şu anda 189 Birleşmiş Milletler üyesi ülkenin geçmişine bakıldığında %6 bile olmadığını vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) kadın elçiler ile ilgili raporunda² on altı UNECE ülkesinde toplam kadın temsilci sayısının 2000 ile 2015 yılları arasında yaklaşık üç kat arttığı verisini aktarmaktadır.

Uluslararası kültürel etkileşim dinamikleri, makro ve mikro kültür alanlarında birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Ulusların demokratik gelişimi ve açık toplum olma sürecinde kadın kimliği sorgulanmıştır. Toplumun tüm üyelerinin yönetime katılma fikri cinsiyet eşitsizliğini görünür kılmıştır. Bu süreç kadın hakları hareketleri ile

¹ Büyükelçi Claudia Fritsche Lihtenştayn Prensiği Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisiydi.

² <https://unece.org/ru/node/408> Erişim Tarihi: 11.12.2019

kadınların erkek egemen alanlarında aşamalı olarak görev almasını sağladığı görülmektedir. Philips'in (1995, 9) belirttiği gibi, "1700'de Mary Astell, bir kralın mutlak egemenliğini şiddetle reddedenlerin, bu egemenliğin bir kocada olmasını neden doğal kabul ettiklerini sorduğu zaman, bugün apaçık olan bir bağlantıyı kuruyordu". Bu bağlantı XX. yüzyılın egemen maskülen alanlardan biri olan dışişlerde kadınların görev almasını sağlamıştır. Bununla beraber kadınların daha çok sembolik bir görev ya da az temsil edilmesi Jerfe'ye göre (2019) cinsiyetin kültürel inşasında var olan faktörler ile ilgilidir. "Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan ikinci dalga feminist tartışmalarla birlikte öğrendik ki kadın ve erkek arasındaki farklılık biyolojik farklılığın ötesinde tarihsel olarak sosyal ilişkilere içkin bir biçimde şekillenen eril düşünme ve davranış biçimleri bağlamında belirlenen bir farklılıktır" (Yılmaz, 2019). Feminist dalgalarının XIX. yüzyıldaki etkilerinin bir sonraki yüzyıllara yansıması kadınların kamusal alanlarındaki yerlerini de hareketlendirmiştir.

Özetle, kadının uluslararası ilişkiler ve özellikle kültürel diplomaside aktif bir aktör alma süreçleri dönemsel olarak belirli değişimler göstermiştir. Avrupa siyasi ve kültür tarihinde yaşanan düşünsel devrimlere rağmen kadının erkek egemen alanlara geç girdiği söylenebilir. Orta Çağ ve Yeni Çağ Avrupa diplomasisinde kadın, sembolik bir algılama ile var olmuştur. Aydınlanma hümanizmi ve sonrasın kadın cinsine daha çok türlü görme biçimleri onu kamusal alanlarda söz sahibi olmasını sağlamıştır. XX. yüzyıl ve sonrasında kamusal alanlarda kadının resmi atamalarda yer bulması da bununla ilgilidir. Literatürden elde edilen verilere göre İskandinav ülkeleri kadın diplomat sayısı açısından başı çekmektedir. Diğer yandan kadınların uluslararası ilişkilerde yarattığı imaj ile yumuşak güç arasındaki bağlantıda dikkat çekilen konulardır. Sonuç olarak kadının diplomaside yükselişinin erkek egemen bir yapı oluşturulan cam tavan etkisi ile kontrollü bir şekilde kadınlara yer verildiği de söylenebilir.

Türk Kültür Tarihinde İç ve Dış İşlerde Kadının Rolüne Genel Bir Bakış

Günümüz Türkiye'sinin bağlı olduğu kültür köklerinin İslamiyet öncesi ve sonrası kültür kodlarına sahiptir. İslamiyet öncesi göçebe kültür, yerleşik kültür ile İslamiyet etkisi ve Batı kültür tesirleri kültürel değişim dinamikleri olarak kadının toplum içindeki yerini etkilemiştir. Cinsiyet kültürü bağlamında Türk kültür tarihinin sözlü ve yazılı kaynaklarına genel olarak incelemek, kadının iç ve dışişlerde temsil gücünün geçmiş ile günümüz arasındaki ilişkiyi daha anlaşılır hale getirecektir. Çünkü kadın kimliği, tarihsel koşulların sonucundan oluşmuştur.

İslamiyet öncesi Türk kültüründe kadın, yaşamın birçok alanında aktif ve öncü olduğu görülmektedir. Turani toplumlarda hâkim olan yaşam tarzı göçer evlidir. Göçer evli kültür ortamında kadın ile erkek ekonomik iş rolleri açısından ortak bir emeğe sahiptir. Bu emek ortaklığı yaşamın birçok alanında eşitlikçi bir cinsiyet kültür yapısını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Eski Türk inanç sistemi olan Şamanizm kültüründe kadın şamanın erkek ile eşit bir hukuka sahip olduğu bilinmektedir (Gökalp, 1976, 158). Kadın şamanların konum olarak daha önde olduğu ve erkeklerin kadın

şamanları taklit ettiği üzerine veriler de vardır.³ Türklerin ilk yazılı kaynağı olan Orhun Yazıtların “Tanrı Türk milliyeti yok olmasın diye Babam İl-Teriş Kağan ile Anam İl-Bilge Hatun’u yükseltti” ifadesi kadının devlet yönetimindeki yerini göstermektedir (Tekin, 1988, 11). Gökalp eserinde (1976, 158) devlet işlerinde Hakan ile Hatun’un her ikisinde ortak belirtilen yazılarda “Hakan emrediyor ki” ifadesi kabul olmadığını ancak “Hakan ve hatun emrediyor ki” ifadesi kullanıldığında geçerli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca “Dışişlerde elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı” ifadesine yer verilmiştir. Bununla beraber “şölenlerde, kinkeşlerde, kurultaylarda, ibadetlerde ve âyinlerde, harp ve sulh meclislerinde, hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu” (Gökalp, 1976, 158). “İslâmiyetten önceki Türklerle ve özellikle Hitay Türklerine ait bir Kanunnâme’nin 13. bölümünde Doğu Türkistan’da Luzi isimli bir kadın Hâkân olur; memleketi iyi idare edebilmek için kanun vaz’ı gerekir. Çin-Güzin isimli bir hakîmin gayretiyle kanun hükümleri derlenir” (Akgündüz, 1990, 79).

Bahaeddin Ögel (2000, 53) eski Türklerin kurban merasimi bittikten sonra imparator ile imparatoriçe atlarına binip yürüdüğünü ve onların güneyinde devletin ileri gelenlerinin yer aldığını belirtmiştir. Çingiz Han döneminde dört büyük hatunun dört büyük ordası (Karargâhı) vardı (Ögel, 2000, 158). Dede Korkut Kitabı’nda (Ergin, 2008) önemli iki kahramanı olan Bamsı Beyrek ve Kan Turalı evlenmek istedikleri kadında kahramanlık vasfı taşıyacak özellikler araması dikkat çekicidir. Kaplan (1951) çalışmasında göçebe cemiyet ortamında korunma temel ihtiyacının yerleşik kültürdeki gibi sistemli olmayışı kadın ve erkeğin düşman karşısında ortak bir savunma yapısı oluşturduğuna değinir. Bununla beraber aile ve göçebe psikolojisini vurgulayan Kaplan (1951) birçok alanda kadın, kolektif bir varlık gösterebildiğine değinmektedir.

Manas destanında kocaları esir düşen kadınlar, kocalarını kurtarmak için harekete geçerler ve Ak- Saykal Hatun kadınlara şöyle bağırır: Kara başlı, altun tuğumuzu, göklere yayınız (Ögel, 2000, 213). Gökalp (1976, 148) Türk kültür tarihinde kadının yeri üzerine elde ettiği veriler ışığında demokratik ve feminist bir yapıya sahip olduğunu ifade eder ve “feminizm, demokrasinin yani müsavatın kadınlara ait bir tecellisinden ibarettir” diye belirtmektedir. İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadın, erkek eşit sosyal ve çevre şartlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. İbni Fazlan Seyahatnamesi’nde⁴ (X. yüzyıl) Oğuz toplumunun günlük yaşamında harem/selamlık kültürünün olmadığını, “Kadınlar yerli ve yabancı erkeklerden kaçmazlar” ifadeleriyle belirtilmektedir (Şeşen, 1975, 31). Bu durum Anadolu Yörük ve Türkmenler arasında halen devam ettiğini söylemek mümkündür. “Tek kadınla evlenme yaygındı. Kadın cemiyette saygı görürdü. Ata biner, ok atar, top oynar, hatta güreş gibi ağır sporlar yapardı. Cemiyetin çekirdeği olan ailenin yapısı devletin bütün kuruluşlarını etkilemektedir” (Çandarlıoğlu, 2003, 93). Bu tespit ve düşüncelerden hareketle Eski Türk kültüründe kadının, toplumsal, siyasal, ekonomik, dinsel ortamlarda ifade gücüne sahip iç ve dışişlerde rol oynadığı söylenebilir.

³ Bkz. A. V. Anohin, (2006), **Altay Şamanlığına Ait Materyaller**, (Çev: Zekeriya Karadavut, Jannet Meyermanova), Kömen Yay. Konya.

⁴ Bkz. Ramazan Şeşen, (1975), İbni Fazlan Seyahatnamesi; Onuncu Asırda Türkistan’da Bir İslam Seyyahı, Bedir Yayınevi. İstanbul.

İslamiyet sonrası Türk kültüründe kadının devlet yönetimi ve dışişlerde tamamen yok sayıldığı söylenemez. Büyük Selçuk Devleti'nin (1040-1157) kuruluşundan itibaren kadının devlet yönetiminde etkili bir rolü vardır. Hükümdar olmadığı zamanlarda kadın ona niyabet edecek kadar siyaset bilgisine sahipti. Bu bilgiler temelde İslamiyet sonrası dönemde Anadolu'nun Türkleşme sürecinde devam eden göçer evli yapının bir sonucudur. Oğuz topluluğunun, Anadolu'ya yerleşme sürecinde İslami kültür yapısının tamamen benimsemediği bilinmektedir. Nitekim Dede Korkut Kitabı'nda Kahraman erkekler tarafından aranan kahraman kadın vasfının yansımalarını Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Tuğrul Bey'in eşi Altuncan Hatun'da görülmektedir. Altuncan Hatun döneminin üst özelliklerine sahip bir kadındır. Bilgisi, becerisi ve cesareti sayesinde birçok bürokratik sorunlar çözülmüştür (Kuşçu, 2016). "Hemedan'da kuşatma altında olan Tuğrul Bey hanımından yardım istemiştir" (Ocak, 2002, 192). Danişmendilerin üçüncü hükümdarı olan Melik Muhammed'in Hatunu siyasi mücadele ve savaşlarda, eski Türk kadınları gibi bizzat harekete geçerek rol oynuyordu. Sultan Mesud'un kızı ve Malatya Emiri Danişmendli 'Aynüd-devle'nin zevcesi de kocasının ölümünden sonra bir müddet hükümeti idare etti (Turan, 1998, 129). İznik'i 1330'larda ziyaret eden Arap gezgin İbni Battuta günlüğünde Bayalun Hatun hakkında şöyle ifade ediyor; "Onlara komuta eden, dindar ve kusursuz bir kadın olan karısı Bayalun Hatun" yaşıyor (Freely, 2012, 147). Mama Hatun 1191'de Erzurum Melike'si olmuş daha sonra devlet yönetiminde görev yapmıştır (Şahin, 2011; 107). "Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerinde varlığı bilinen Bacıyân-ı Rûm teşkilatı, uçlardaki Türkmen kabilelerin silahlı savaşçı kadınları idiler" (Anadol, 1991, 86). Tabakoğlu (1999, 20) Selçuklu'lardan Osmanlılara geçişte dört sosyal zümre devam ettiğini, bu zümrelerden birinin bacılar olduğunu belirtir. Bacılar Anadolu iktisadi, kültür, eğitim faaliyetlerinin kadınlar ile ilgili teşkilatlanmayı temsil ettiğini vurgulamaktadır. Kurat (1972, 135) eserinde bir başka Türk devleti olan Altın Ordu Hanlığı'nda (XIII-XIV) Han'ın "Başkadın" sayılan bir Ulu Hatun'u olduğunu, bu kadınların içtimaî mevkilerinin yüksek olduğunu devlet idaresinde bilfiil iştirak ettiğini belirtir. Kanuni Döneminde "Avrupa'daki muadilleri gibi, XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı saray kadınlarından Hürrem, Nurbanu, Safiye ve Kösem Sultanlar Avrupalı yöneticiler ve elçilerle gönderdikleri hediyeler ve mektuplar yoluyla haberleşmiş ve yoğun diplomatik faaliyetler üstlenmişlerdir" (Aktar: Rumelili ve Kürüm; Peirce, 1993, 219). İslamiyet sonrası Türk devletleri ile ilgili kaynaklardan anlaşıldığı üzere kadın dışişler ve içişlerde temsil gücü olduğu gözlenmektedir.

İslamiyet'in daha geç dönemi olarak kabul edilen Osmanlı yükseliş dönemi sonrası kadınların devlet yönetimindeki temsil gücü azaldığı görülmektedir. Taslaman ve diğeri (2019) çalışmasında, uydurma hadisler ile kadınları aşağılanma ve kısıtlanma nedenlerinin, sözlü kültür kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Kadınların yönetici olamamasıyla ilgili Kur'an'da bilgi olmadığı, yönetici anlamında işin ehline verilmesi gerektiği savunulmuştur. Günümüz İslam hayatında gözlemleyebileceğimiz hâkim kadın kısıtlamalarının temelinin hadisler ile öğretildiği ve aktarıldığı bilgisi çalışmada (Taslaman ve diğeri, 2019) vurgulanmıştır. Öte yandan kültür değişimleri kadının toplumsal statüsünü de değiştirmiştir.

Osmanlı Batılılaşma sürecinde sosyal yaşamda yapılan reformlar⁵ ile kadınları toplumda güç kazandığı söylenebilir. Cumhuriyet dönemi politikaları ile birlikte kadın ve erkeğin eşitlikçi kamusal alan oluşturmada somut adımlar atılmıştır. Nitekim medeni Kanun'un (4 Ekim 1926) getirdikleri ile kadının sosyal ve siyasi gücü ve etkisi artmıştır. "Medeni kanun Türk kadını için yeni bir başlangıç olarak görülür; Türk kadınının kişisel hakları 1930'larda seçim kanunlarında yapılan düzenlemelerle ev içi alandan siyasi alana doğru genişlemiştir. Kadınlar belediye seçimlerine katılma hakkını (14 Nisan 1933), köylerdeki ihtiyar heyeti seçimlerine katılma hakkını (26 Ekim 1933)" kazanmıştır (Davison, 2012, 268). Türk diplomasisinde kadının rolünün resmileşmesi Adile Ayda'nın 1932 yılında Bakanlık giriş sınavlarını kazanması ile gerçekleşmiştir (Rumelili ve Kürüm, 2018).

Buraya kadar verilen bilgilerin amacı Türk kültür tarihinde kadının iç ve dışişlerdeki durumuna genel bir bakış ile anlamaktır. İslamiyet öncesi Türklerin göçer evli kültür ortamında toplumsallaşma sürecinde cinsiyet farklılıklarının daha az olduğu söylenebilir. İslamiyet sonrası Anadolu Türklerin siyasi ve kültür hayatında kadınların nispeten etkin rol oynadığı görülmektedir. İslami öğretinin özellikle Osmanlı döneminde resmi olarak yapıldığı halifeliğin Türklerin yönetimi geçtiği dönem sonrası kadınların siyasi temsili ve gücü azaldığını söylemek mümkündür. Özellikle Batılılaşma ile başlayan Türk kültür değişimleri sonucunda kadının kazandığı haklar onun kamusal alanını da genişletmiştir. Uluslararası ilişkilerde Türk kadınının kültürel diplomasi alanında yükselişi de bunu desteklemektedir.

Kültürel Diplomasi ve Türk Kadın Diplomatlarının İşlevleri

Çağdaş kültürel diplomasi temelleri XX. yüzyılda yaşanan kültürel değişimler ile ortaya çıkmıştır. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının uluslararası ilişkilerde yarattığı yıkıcı etki daha sonrasında ulusların birbirini anlamasını sağlayacak yeni ilişkilere ve yöntemlere doğru yöneltmiştir. Purtaş'a (2013) göre Birleşmiş Milletler çatısı altında UNESCO kuruluşu dış politikaya kültürel diplomasi anlayışını getirmiştir. Bu açıdan küreselleşmenin kültürel sonuçları arasında gösterebileceğimiz kültürel diplomasi, ulusların imajlarını belirlediği bir alandır. "Kültürel diplomasi ve ülke imajı ilişkisinin hedef kitlenin iletişim sürecine bizzat katılımı yoluyla sağlanabilmesi amacıyla geliştirilen eğitim programları dünya genelinde son dönemde önemli bir uygulama olarak yer almaktadır" (Mazıcı ve Kodal, 2015). Kültürel diplomasi ülkeleri kültürel kimliklerinin yansıtıldığı bir alandır. Ulusların kültürel kimlikleri ve cinsiyet kültürü algıları kültürel diplomaside gözlemlenebilmektedir.

Halkbilimi bir ulusun kültürel belleğini ve kimliğini oluşturması münasebetiyle kültürel diplomasiye veri sağlayan disiplindir. Uluslar öteki ile olan ilişkisini bu kültürel kimlik üzerine kurmaktadır. "Kültür, dış politikanın belirlenmesinde, "güvenlik" (security) ve "ekonomi"nin (economy) yanında üçüncü temel dayanak noktası (pillar) haline gelmiştir" (Akt: Çobanoğlu, 2010, Bélanger 1999, 678). Kültürel diplomasi, birbirini tanıyan, bilen, ortak bir payda da buluşabilen bir uluslararası ağ oluşturmaktadır. Yaşayan kültürel miras ağı, ulusların "geleneklerin, kurumların ve düşünme tarzının

⁵ 1917 Aile Kanunu

belirli bir düzenlenişle denetlenen bir biçimde dünyayı görmesini” sağlar (Benedict, 2011, 32). Kültürel diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki önemini, Benedict (2011, 31) uygarlıkların “hiçbir tarihsel ilişki olanağı olmayan bir toplumdaki herhangi bir toplumsal düzenlemenin birleşimi ve yeniden üretimi, toplumumuzunki kadar önemli” diye açıklık getirmektedir. Bu konuyla ilgili Çobanoğlu, (2009) Ulusların dış politikadan bağımsız bir kültürel gerçekliği olduğu belirtir ve dış politikalar yoluyla, “Ulusal karakter”lerinin (national character) dışa vurulduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası ilişkilerde kültürel diplomasi yabancı karşısında bir ulusun ya da bireyin kendi kültürel kimliğine dönüşünü de sağlamaktadır.

Halk bilgisinin kuşaklarası depolanması ve kuşaklar içi aktarımının boyutu cinsiyet kültürü açısından değerlendirilmesi farklı görme biçimleri kazandırmaktadır. Özellikle kültür bilgisinin, kalıcı bellek oluşturması ve gelecek nesillere aktarılması açısından kadının rolü dikkat çekicidir. Kültürel diplomaside kadın, kültür aktarım aktörü olarak önemli bir kaynak kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶ Örneğin halkbilimi çalışma alanları düşünüldüğünde kadın merkezli kültür yaratımları ve aktarımının erkek cinsine göre daha yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda erkek egemenliğinin hâkim olduğu uluslararası ilişkiler merkezinde ötekinin kültürel ifade çeşitliliğini, tanıma, anlama ve diyalog kurma açısından kadın cinsinin rolünü anlamak gerekmektedir. Kadının kültürel imaj ve semboller açısından işlevi düşünüldüğünde dış politikada kültürel güvenliği tesis etmede dikkat çekmektedir. Kadın kültürünü, kültürel diplomasi sürecinde aktif rol oynayabilecek biyolojik ve kültürel temellere sahiptir. Çağdaş Türkiye'nin devlet politikalarında ve dış ilişkilerinde bu tür yaklaşımları siyasal zeminde de görülebilmektedir.

Çağdaş Türkiye'nin hem yerel hem genel seçimlerinde kadın adaylarının durumunu nicel ölçütte anlamak, siyasal zeminde cinsiyet tutumunu anlaşılır kılacaktır. Son yerel seçimlerde (2019, Mart) partilerin gösterdiği toplam 8 bin 263 belediye başkan adayının, sadece 652'si yani, %7,89'u kadındı ve tüm partilerde 40 kadın belediye başkanı seçilmiştir. Ankete göre⁷ (Kadın Koalisyonu) seçim sonuçlarını değerlendirdiğimizde ise, partilerin çoğunlukla seçilme şansının az olduğu ilçelerde kadınları aday gösterdiğini söylemek mümkündür. Genel seçimlerde (2018, Haziran) 550'den 600'e çıkan yeni Meclis'te sadece 103 kadın milletvekili olmuştur. Konumuzun odağını oluşturan uluslararası ilişkilerde yani dışişlerde, içişlere göre kadın diplomat sayısı daha çoktur. Dışişleri Bakanlığında kadın büyükelçi sayısı 2012'de 22 iken, 2019'da bu rakam yaklaşık 3 kat artarak 63'e, kariyer memuru sayısı da 575'ten 622'ye

⁶ Zihin kuramı, “Başkalarının davranışlarının düşünceler, duygular, inançlar gibi içsel durumlar tarafından motive edilmesidir” (Torrey, 2017, 78). Arkaik Homo sapiens (500.000 yıl önce) türü içinde kadın cinsinin içe bakışçı benliği keşfederek, anaerik kültür arketiplerin temeline kaynaklık edecek zihin kuramlarını geliştirdiği düşünülmektedir. Bu durum kendini kültür ile inşa eden insanlığın ilk zamanlarında, kadın cinsinin de ilk kültür aktörleri olarak öngörülebileceği fikrini ortaya çıkarmaktadır.

⁷<http://www.sivilsayfalar.org/2019/04/08/31-mart-secimlerinde-kadin-belediye-baskani-sayisi-41/>
Erişim Tarihi: 12.01.2019.

yükselmiştir.⁸ Rumelili ve Kürüm yaptığı çalışmada (2018) Dünya genelinde kadın büyükelçi sayısında da önemli bir artış olduğunu ve Türk diplomasisinde 1990 yüzde 13,4 olan kadın meslek memuru oranı 2017 yılı itibariyle yüzde 31 ulaştığını belirtir. Konuyla ilgili Ecem Toplar (2019) kadın büyükelçiler ile yaptığı röportaj dikkate değerdir. Özellikle dünyanın farklı coğrafyalarında görev yapan kadın diplomatlar ile yapılan görüşmelerdeki satır araları ifadeler ile kadın diplomatların işlevlerine değinilecektir.

Türkiye'nin Lusaka Büyükelçisi Şebnem İncesu, Muskat Büyükelçisi Ayşe Sözen Usluer, Podgoritsa Büyükelçisi Songül Özan ve Kigali Büyükelçisi Burcu Çevik görev yaptıkları ülkelerdeki çalışmalarını, T.C. Dışişleri Bakanlığı'nda görev yapmanın ne gibi zorlukları olduğunu, bu alanda kadınlara yönelik "yapamazsın, zor, erkek işi" kalıplarını nasıl yıktıklarını aktarmıştır (Toplar, 2019). Bu ifadeler erkek egemen alanının kadınlar üzerinde yarattığı cinsiyet kalıplarına örnektir. Zehra Yaşın Dökmen (2010) çalışmasında kalıpyargılar (sterotypes), önyargılar, ayrımcılık gibi anahtar kelimeler ile toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Kadın ve erkeklerin birbirinden beklediği davranış ve özellikleri kalıpyargıların içeriğini oluşturduğuna değinmektedir (Yaşın, 2010, 104). İnsanın bir özne olarak dünyayı algılama biçimi onun günlük yaşamındaki tutum ve davranışlarını belirlemektedir. Dolayısıyla bireyin sosyal öğrenme ile edindiği geleneksel tabu ve kaçınmalar, onun toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını oluşturan bir yapıya dönüştüğü söylenebilir. Türk halk yaşamında genellikle kadına "içişleri bakanı" (K1) denmesi cinsiyet kalıpyargılarına bir örnektir. Bu kalıpyargı kadın mekânını ev içiyle sınırlandırmaktadır. Nitekim "Kalıpyargılar, bir grubun ve o grubun üyelerinin zihinsel temsilleridir ve bilişsel şemalar olarak işlerler" diyerek belirtmiştir (Aktaran, Dökmen, 2010, 96; Augustinos ve Walker, 1995). Bu tür cinsiyet kalıp yargılarının uluslararası ilişkilerde kadınların maruz kaldığı görülmektedir. Buna karşılık, Türk dışişlerinde kadın egemenliğinin yükselişiyle birlikte bu tür yargıların kırılmaya başladığı ya da esnediği de söylenebilir.

Türkiye'nin Kigali Büyükelçisi Burcu Çevik de "Diplomasi iletişim işidir ve kadınlar iletişimde daha iyidir. Her koşulda ve her coğrafyada çalışmak fedakârlık ister" ifadesi dikkate değerdir. İletişim alanında kadının erkeklere göre daha üst özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu durumun bilimsel açıklamasını konuyla ilgili Louann Brizendine (2011) "Kadın Beyni" çalışmasında incelenmiştir. Brizendine (2011, 38) kız çocukları beden dilini anlamada, kişilerin jest ve mimiklerini okumada erkeklere göre daha başarılı olduğunu belirtmektedir. Bu onların gelişmiş beyin devreleriyle ilişkili olduğuna değinerek "Kız çocukların, beyinleri testosteron akımına uğramamış, duygular ve iletişim merkezleri bozulmamış halde kaldığından yüz ifadelerini okumakta ve sesleri yorumlamakta erkek çocuklara göre daha gelişmiş olarak dünyaya gelirler" diye açıklamaktadır. Empati açısından da kız çocukları erkeklere göre daha üstün

⁸<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hariciyede-kadin-diplomatlarin-temsil-orani-artiyor/1411557>
Erişim Tarihi: 12.01.2019.

yeteneklere sahiptir. Gözlem ve inceleme yetisine sahip olan kız çocuğu erken çocukluktan anneden birçok davranış kalıplarını yaşamına iz düşürmektedir. Konuyla ilgili İrlanda'nın Ankara Büyükelçisi Sonya McGuinness, "Barış ve güvenlik konularında eğer müzakere masasında kadınların sesi yükselirse, o masadan sürdürülebilir barışçıl bir sonuç çıkma olasılığı yarı yarıya artacağını" vurgulamaktadır.⁹ Bu açıdan kadınların öteki kültürler ile ilişki kurmada daha birleştirici bir işleve sahip olduğu söylenebilir.

Kültürel diplomaside kadın diplomatların rolleri uluslararası ilişkilerde ülke kültürlerinin birbirlerini tanımasıyla, etkileşime girmesiyle açık ve kapalı işlevleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle kadın diplomatların kültür odaklı iletişim alanlarında öncü davranması kültürel etkileşimin somut çıktısı olarak kültür turizm hareketine de dönüştürebilmektedir. Dışişleri Bakanlığı'nda otuz beş yıldır görev yapan, Podgoritsa Büyükelçisi Songül Özan da şunları vurgulamaktadır:

Bu meslek zorlukların yanında her gün kendini yenileyen ve yeni sürprizler sunan bir macera. Taşınmalar, ülke değiştirmeler kolay olmuyor. Kadınların yumuşak dokunuşu ve anaç yaklaşımı diplomaside fark yaratıyor". Türkiye ile Karadağ arasındaki ilişkiler için "mükemmele yakın bir düzeyde" diyen Özan, ticari rakamlarımız sürekli artıyor. Çok memnunuz. Türk yatırımların sayısı ve savunma sanayi alanlarında önemli düzeyde iş birliği gelişmelerini pek yakında göreceğiz dedi (Akt: Toplar, 2019).

Kadınların kültürel diplomasi temelinde kurdukları uluslararası ilişkilerin alt yapıları ülke ekonomisine katkıda bulunabilmektedir. Bu durum tarihte, ticaret ile oluşan kültürel etkileşim alanlarının günümüzde kültürel diplomasi alanında sağlandığı söylemek mümkündür. Büyükelçi Songül Özan kadınların yumuşak dokunuşuna vurgu yapmaktadır. Bu tarz dokunuşlar görünmeyen bir güç olarak ülkelere üstünlük sağlayacak sonuçlara götürebilir. Ülkeler amaçlarına yönelik kadın eliyle kültürel davranışlar sergileyerek yumuşak gücü tesir edebilir.

Uluslararası ilişkiler bağlamında kullanılan anahtar kavramlardan biri de yumuşak güçtür (Soft power). Yumuşak güç kavramı Nye (2004, 5) "Sert gücü, başkalarının pozisyonunu değiştirebilmek için askerî veya ekonomik güç kullanarak havuç veya sopaya başvuran bir güç türü olarak ele alırken; yumuşak gücü, bir ülkenin sahip olduğu değerler, refah seviyesi, fırsatlar vb. hususlar nedeniyle ona hayranlık duyan ülkelerin, o ülkeyi takip etmesi ve izlemesi şeklinde vurgulamaktadır" (Aktaran; Özel, 2018). Bu açıdan kültürel diplomasi ve kadın diplomatların yumuşak güç mekanizmalarını harekete geçirme rolü olduğu söylenebilir. Çünkü bir ülkenin kendi tarihsel ve kültürel içeriğini kültürel diplomaside bir iletişim aracı kullanarak öteki ile arasında ortak kodlar oluşturabilir. Emine Yıldız'ın (2017) söyleşide belirttiği kadın diplomatlarının ve diplomat eşlerinin Türk kültür elçisi görevinde bulunmasını bu açıdan değerlendirilebilir.

⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/irlandanin-ankara-buyukelcisi-mcguinness-kadinlar-sureclere-daha-fazla-dahil-oldugunda-bu-tum-toplumun-yararina-olur/1758558> Erişim Tarihi: 12.11.2020

Diplomatların eşlerinin de kültürel diplomasideki yerine dikkat çekilmelidir. Eski Türk Dışişleri Bakan Yardımcısı Ahmet Yıldız'ın eşi Emine Yıldız, "Diplomat eşi olmak zaten bir meslek. Maddi getirisi olmayan ama maneviyatı çok büyük bir meslek" ifadelerini kullanmıştır.¹⁰ Buna ek olarak "Büyükelçi eşlerinin, Dışişleri Bakanlığı haricinde farklı kurum ve kuruluşlardan yurt dışı temsilciliklerde görevlendirilen personel eşlerine de rehberlik ettiğini vurgulayan Yıldız, büyükelçiler ve başkonsoloslar siyasi gündemler ile meşgulken eşlerin Türkiye'nin ve Türk kültürünün tanıtımına yönelik faaliyetleri yönettiğini" belirtmiştir. Anlaşıldığı üzere uluslararası ilişkilerde siyasi ayağında erkek egemen iken kültürel ayağında kadın cinsi daha egemendir. Referans alınan söyleşide Yıldız'ın "diplomat eşlerinin, farklı kültürden misafirlerin katılımıyla farklı coğrafyalarda düzenlenen davet ve buluşmaları Türk kültürü, Türk motifleri ve Türk yemekleriyle süslemek için olağanüstü bir gayret gösterdiğini" ifade etmesi kadın diplomatların kültürün aktarma ve eğitici işlevine sahip olduğunu söylenebilir. Kadın aracılı kültürel diplomasi süreci, kültürel kimliği dış ilişkilerde inşa etmede etkili olduğu görülmektedir.

Simone de Beauvoir (1993, 102) çalışmasında "Bütün eski yönetim (Krallık) süresince, kadınların kendilerini olumlayabildikleri başlıca alan, kültür alanı olmuştur" diye belirtmiştir. Ulusların kendi kültürel kimliklerini belirleme ve öteki kültürler ile etkileşme sürecinde kültürel diplomasi kültürel miras ve yönetim alanları oluşturduğu görülmektedir. Türk Kadın diplomatların satır aralarında belirttiği noktalar uluslararası ilişkilerde ülke imajında çarpan etkisi yarattığı söylenebilir. Kadın diplomatlardan elde edilen veriler erkek egemen uygulamalar içinde kadının değişen rolünü ortaya koymaktadır. Diplomat olarak kadınlar, sahip olduğu kültürel ve biyolojik özellikleri uluslararası ilişkilerde kültürel göstergeler ile işlevsel hale getirdiği söylenebilir.

Sonuç

Uluslararası ilişkiler alanı erkek egemen bir yapıdadır. İlişkilerin ekonomik, siyasi, savaş yönetiminde eril davranış yansımaları görülmektedir. Özellikle erkek hormonal yapısı bu alanda oluşan sert güç (Hard power) kavramıyla yer bulmaktadır. Buna mukabil kültürel değişimler, kadının tarihsel koşullarının sorgulanmasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren kadının kamusal alanları yasal zeminde artmıştır. Kadın, dışişlerin kültürel diplomasi alanında kendilerini oluşturabilmiştir. Kadınlar; elçi, konsolosluk, diplomat eşi olarak kültürel diplomaside görev almışlardır. Türk kadın diplomatların bu tür maskülen hakimiyet alanlarında feminen özellikleriyle oluşarak, belirli işlevlere sahip oldukları görülmüştür.

Makalede, T.C. Dışişler Bakanlığında çalışan Türk kadın diplomatları ve diplomat eşleri olarak kadınlardan elde edilen veriler, kadınların birçok kültürel işleve sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle kadın yapamaz denilen alanda, dünyanın farklı coğrafyalarında kadın diplomatlarının varlığı bu alanda oluşan cinsiyet kalıpyargılarının kırılmasını sağlamıştır. Cumhuriyet sonrası Türkiye'nin çağdaş

¹⁰<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diplomat-esi-olmak-zaten-bir-meslek/765514> Erişim Tarihi: 12.01.2020

görünümü oluşturmada kadınların dışişlerde Türk imajını olumlu etkilemiştir. Türk uluslararası ilişkilerinde kadın diplomatların Doğu ve Batı kültürleri arasında köprü görevi olduğu söylenebilir. Kadınların erkeklerden ayrıca özelliklerinden biri olan iletişim becerileri, uluslararası ilişkilerde avantaja dönüşmüştür. Bu iletişim gücü öteki ile birleştirici bir işlev sağladığı gibi yumuşak güç mekanizmalarını da harekete geçirmektedir. Bununla beraber kadın diplomatlar, Türk kültürünün tanıtımı ve öğretilmesi açısından erkeklere göre daha işlevseldir, diyebiliriz. Bu açıdan öteki ile etkileşim sürecinde kadının somut ve somut olmayan kültürü aktaran aktör olarak, uluslararası ilişkilerde Türk kültürel güvenliğini tesis etmede de dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, kültürel diplomasi yaşayan kültürel mirasın, uluslararası ilişkilerde yapılanmasını sağlamıştır. Bu kamusal alanda Türk kadınının kendini ifade alanı bulmasıyla, kültürel kimlik ve bellek dışişlerde yumuşak güç tesiri yaratmıştır. Kültürün dış politikada dayanak noktası olmasıyla kültür aktörü olarak kadının işlevleri arasındaki bağlantı dikkatlerden kaçmamalıdır. Bunun yanında kadının kültür pratiklerine içerik oluşturabilecek bir disiplin olarak halkbilimi de kültürel diplomasi yönetimi alanı oluşturduğunu söylemek de mümkündür.

KAYNAKLAR

ADAMS, Carol J., (2013), **Etin Cinsel Politikası; Feminist- Vejetaryen Eleştirel Kuram**, Çev: G. Tezcan, M. E. Boyacıoğlu, Ayrıntı Yay. İstanbul.

ADLER, Alfred, (2018), **İnsanın Doğası**, Çev: Ayşen Tekşen, Payel Yayınevi, İstanbul, Syf: 100-122.

AKGÜNDÜZ Ahmet, (1990) **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, 2. Kitap, İstanbul.

ANADOL, Cemal, (1991), **Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler**, Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yay. Ankara.

ANOHİN, A. V., (2006), **Altay Şamanlığına Ait Materyaller**, (Çev: Zekeriya Karadavut, Jannet Meyermanova), Kömen Yay. Konya.

AYDER, Hidayet, (2006), "Adem'in Meyvesi" **Meyve Kitabı**, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Dilek Herkmen), Kitapevi Yayınları, İstanbul, Syf: 83-104.

BEAUVÍOR, S. (1993), **Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı**, (Çev: Bertan Onaran), Payel Yayınevi, İstanbul.

BEAUVÍOR, S, (2010), **Kadın "İkinci Cins" Evlilik Çağı**, (Çev: Bertan Onaran), Payel Yayınevi, İstanbul.

BEAUVÍOR, S. (1993), **Kadın "İkinci Cins" Bağımsızlığa Doğru**, (Çev: Bertan Onaran), Payel Yayınevi, İstanbul.

BİLTEKİN, Nevra, (2015), The Performance of Diplomacy; The Residence, Gender And Diplomatic Wives In Late Twentieth-Century Sweden, **Women, Diplomacy and**

International Politics since 1500, (ed: Glenda Sluga, Carolyn James), London, Routledge

BRİZENDİNE, Louann, (2011), **Kadın Beyni**, (Çev: Zeynep Heyzen Ateş), Say Yay. İstanbul.

BRİZENDİNE, Louann, (2011), **Erkek Beyni**, (Çev: Gül Tonak), Say Yay. İstanbul.

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, (2003), **İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul.

ÇOBANOĞLU, Özkul, (2010), "Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler" (ed. Ülkü ÇELİK ŞAVK) **9. Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu** (2009, 11-13 Aralık), İstanbul.

DAVİSON, Andrew, (2012), **Türkiye'de Sekülerizm ve Modernlik**, (çev: Tuncay Birkan), İletişim Yayınları, İstanbul.

DÖKMEN Yaşın, Zehra Y., (2010), **Toplumsal Cinsiyet; Sosyal Psikolojik Açıklamalar**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GÖKALP, Ziya, (1976), **Türkçülüğün Esasları**, (Haz: Mehmet Kaplan), Milli Eğitim Basım Evi. İstanbul.

GÖKALP, Ziya, (1976), **Türk Medeniyet Tarihi**, (Haz: İsmail Aka), Kazım Yaşar Koprıman, Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul.

FREELY, John, (2012), **At Üstünde Fırtına: Anadolu Selçukluları**, Çev: Neşenur Domaniç, Doğan Kitap Yay. İstanbul.

FRİSCHTE, Claudia, (2002), "Opportunities and Challenges for Women in Diplomacy" **A Lecture at Robertson Hall**, Princeton University.

KAPLAN, Mehmet, (1951), "Dede Korkut Kitabında Kadın", **Türkiyat Mecbuası**, Cilt; IX, Syf: 99-112.

KURAT, A. Nimet, (1972), **IV -XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

KUÇŞU, Ayşe Dudu, (2016), "Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri ve Altuncan Hatun Örneği", **Selçuklu Medeniyetler Araştırması Dergisi**, Sayı: 1 Syf: 173-191.

MARRİOD, Jane, (2017), "Women In Foreign Lands: Women Diplomats And Host Country Cultures", **Gender and Diplomacy**, Edited By: Jennifer A. Cassidy, Press Routledge, Newyork.

MAZICI Tanyeri, Emel, Tarık Kodal, (2015), "Kültürel Diplomasi Aracılığıyla Ülke İmajı: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Perspektifinden Bir Araştırma", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 39, Syf: 965-974.

MARX, Karl, Engels Friedrich, (2015), **Komünist Manifestosu**, (Çev: Nail Satlıgan), Yordam Kitap Yay. İstanbul.

MCARTHY, Helen, (2015), "Gendering Diplomatic History", **Women, Diplomacy and International Politics since 1500**, Edit: Glenda Sluga, Carolyn James, London, Routledge.

MİTCHELL, Z. Silvia, (2015), "Marriage Plots" **Women, Diplomacy and International Politics since 1500**, Edit: Glenda Sluga, Carolyn James, London, Routledge, Pap: 21.

NYE, J.S. (2004), **Soft Power The Means to Succes in World Politics**, Newyork: Public Affairs.

OCAK, Yaşar, (2002), **Selçukların Dini Siyaseti: 1040-192**, Tatav Yay. İstanbul.

ÖGEL, Bahaeddin, (2000), **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Cilt: 6, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin, (1971), **Türk Kültürün Gelişme Çağları**, Milli Eğitim Yay. İstanbul.

ÖZEL, Cengiz, (2018), "Yumuşak Güce Bütünsel Bir Bakış", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Sayı: 7 (1), Syf:1 – 27.

PHİLİPS, Anne, (1995), **Demokrasinin Cinsiyeti**, Çev: Alev Türker, Metis Yay. İstanbul.

PURTAŞ, Fırat, (2013), "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 13, Syf: 1-14.

REED, Evelyn, (2012), **Kadının Evrimi-1; Anerkil Klandan Ataerkil Aileye**, Çev: Şemsa Yeğın, Payel Yay. İstanbul.

RİMMER, Susan, (2017), "Women in Global Economic Governance: Scaling the summits, Susan Rimmer", **Gender and Diplomacy**, Edited By: Jennifer A. Cassidy, Press Routledge, Newyork.

SEZGİN, İsmail, (2020), **Homo Narrans; İnsan Niçin Anlatır?** Redingot Yay. İstanbul.

SÜLEYMANOĞLU-Kürüm, Rahime ve Rumelili, Bahar, (2018), "Diplomaside Kadın ve Egemen Maskülenlik: Değişen Normlar ve Pratikler", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 15, Sayı 57, s. 3-18.

SCHEDEWİE, Franziska, (2015), "Maria Pavlovna between Weimar and Saint Petersburg on the eve of the Congress of Vienna" **Women, Diplomacy and International Politics since 1500**, Edit: Glenda Sluga, Carolyn James, London, Routledge.

ŞAHİN, Haşim, (2011), **Orta Zamanın Türkleri, Ortaçağ İslam ve Türk Tarihine Dair**, Yeditepe Yay. İstanbul.

ŞEŞEN, Ramazan, (1975), **İbni Fazlan Seyahatnamesi; Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslam Seyyahı**, Bedir Yayınevi. İstanbul.

TABAKOĞLU, Ahmet, (1999), "Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları", **OSMANLI Toplum**, (ed: Güler Eren), Cilt: 4, Yeni Türkiye Yayınları, Syf: 17-30.

TASLAMAN C. vd., (2019), **İslam ve Kadın**, İstanbul Yay. İstanbul.

TEKİN, Talat, (1988), **Orhon Yazıtları**, Türk Tarih Kurum Basımevi. Ankara.

TURAN, Osman, (1998), **Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071- 1318)**, Boğaziçi Yay. İstanbul.

TORREY, E. Fuller, (2018), **Beynin Evrimi ve Tanrıların Ortaya Çıkışı; İlk İnsanlar ve Dinlerin Kökeni**, Çev: Erhan Aktaş, Paloma Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Zehra, (2019), "Eril Diplomasi Kültürüne Feminist Bir Eleştiri" **Kültür ve İletişim Dergisi**, Yıl: 22, Say: 44, Syf: 209-238.

İnternet Kaynakları

https://www.academia.edu/35714302/women_and_leadership_gender_diplomacy_and_decision-making_positions_policy erişim tarihi: 11.10.2019.

(2019)<https://www.sivilsayfalar.org/2019/04/08/31-mart-secimlerinde-kadin-belediye-baskani-sayisi-41/>Erişim Tarihi: 12.01.2019.

(2019)<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hariciyede-kadin-diplomatlarin-temsil-orani-artiyor/1411557> Erişim Tarihi: 12.01.2019.

(2017)yılmahttps://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diplomat-esi-olmak-zaten-bir-meslek/765514 Erişim Tarihi: 12.01.2020

(2017)<https://unece.org/ru/node/408> Erişim Tarihi: 11.12.2019

Sözlü Kaynaklar

K1: **Saadettin Akın**,(1976), Aydın/Söke, Derleme Tarihi: 10.06.2020.